

ביאורים לפרקי אבות

ט **חַמְשָׁה תְּלִמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַבְדַּי⁽⁶⁾, וְאֵלוֹ הֵן:**
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא,
וְרַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן
עֶרְךָ. הוּא הָיָה מוֹנֵה שְׁבָתָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר⁽⁷⁾ בֶּן הוֹרְקָנוֹס,
בּוֹר סוּד שְׂאִינוֹ מְאֻבָּד טַפְּהָ⁽⁸⁾. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא אֲשֶׁרִי
יִלְדָתוֹ. רַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן חֲסִיד, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל יֵרָא
חֲטָא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ כַּמְעִין הַמְתַּנַּבֵּר. הוּא הָיָה
אוֹמֵר: אִם יֵהִיוּ כָּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מַאֲזִינִים, וְאֱלִיעֶזֶר
בֶּן הוֹרְקָנוֹס בְּכַף שְׁנֵיָה, מְכַרֵּעַ אֶת כָּלָם. אֲבָא שְׂאוּל
אוֹמֵר מִשְׁמֹו, אִם יֵהִיוּ כָּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מַאֲזִינִים
וְאֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס אַף עִמָּהֶם, וְאֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ בְּכַף
שְׁנֵיָה, מְכַרֵּעַ אֶת כָּלָם:

~ פירוש ר"ע מברטנורא ~

חטא. מחמיר על עצמו ואוסר עליו דברים המתירים, מיראתו שמוא יבא לידי חטא. דאם לא כן מאי רביתיה, אפלו עם הארץ אפשר להיות ירא חטא: מעין המתנבב. לבו רחב וגוססין פלפול וסברות מדעתו: אבא שאול אומר משמו. של רבן יוחנן בן זבאי: ואלעזר בן ערך בכף שניה. מצאתי כתוב, דאבא שאול לא נחלק על תנא קמא, ושני הדברים אמרם רבן יוחנן בן זבאי, ושניהם אמת, דלענן הבקיאות והזכרון היה רבי אליעזר מכריע, ולענן החריפות והפלפול היה רבי אלעזר בן ערך מכריע:

בור סוד. גרסינן, ולא בור סיד (6). כלומר, כבור טוח בסיד: שאינו מאבד טפה. כך הוא אינו שוכח דבר אחר מתלמודו: אשרי יולדתו. מאשר במדות טובות עד שכל העולם אומרים עליו אשרי מי שילדתו. ויש אומרים, על שם שהיא גרמה לו שהיה חכם, שהיתה מחזרת על כל פתי מדרשות שבפניה ואומרת להם בבקשה מהם בקשו רחמים על העקר הנה שבמעי שהיה חכם, ומיום שנולד לא הוציאה ערשתו מבית המדרש כדי שלא יבטו באזניו אלא דברי תורה: חסיד. שעושה לפניו משורת הדין: ירא

~ עיקר תוספות יו"ט ~

בפרקע ובשלמותו סיד, ובא חסר יו"ד בדרך נחי העי"ן. מדרש שמואל: (7) שאינו כו'. כלומר לענן זה הוא שדומה לבור סוד ולא בכל בחינותיו, לפי שיש בבור הנה נמי לגריעותא שאין מימיו מתוקים כמו בור מים חיים כו', ולפיכך הצריך לבאר שאינו מאבד טפה. מדרש שמואל:

(6) חמשה תלמידים כו'. לא מנה רק הגדולים שנמסרה להם הקבלה. אמנם הרבה תלמידים אחרים היו לו. מדרש שמואל: (8) אליעזר. לפי שתלמידיו היו קוראין בשמן. ר"ש: (9) פי בור סיד רצונו לומר בור של סיד, ומה שבח יש בזה. אבל בור סוד שסידוהו יפה ומעמיד המים שלא יבלעו

רבי אומר . . .

ביאור מתורת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שי"ל

ט) חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי

המדות: והספירה הששית והשביעית, יסוד ומלכות, הן מקור ההשפעה לבי"ע⁵, עלמא דפרודא⁷.

זהו אחד ההבדלים בין חלוקת בני ישראל לשבעה ולחמשה: שבעה – כולל כל הדרגות בישראל. גם הדרגות התחתונות („בריות בעלמא"⁸), כנגד הספירה הששית והשביעית. חמשה – בני ישראל מתחלקים למספר זה בתור לומדי חמשה חומשי תורה ופירושה כולו (חמשה תלמידיו של רבי יוחנן בן זכאי, שכל ענינו הי' תורה וקדושה), היינו כפי שהם קשורים בעיקר עם קדושה (חמש ספירות).

על דרך זה בחלוקת התורה: החלוקה הרגילה היא לחמשה ספרים, שכן עיקר ענין התורה קשור בקדושה, אך היות שהיא צריכה לפעול גם בעולם, שנברא בשבע ימי בראשית, לכן יש בה גם החלוקה לשבעה, כולל הדרגה הששית והשביעית, שהן מקור ההשפעה בעולם⁹.

מבואר במפרשים שלרבי יוחנן בן זכאי היו יותר מחמשה תלמידים, כמוכח, אלא הפירוש הוא שכל תלמידיו נחלקים לחמשה סוגים ודרגות.

ויש לומר, שכן הוא גם לגבי כל התלמידים ולומדי תורה בכלל – וכן כל ישראל, עליהם נאמר¹⁰, „וכל בניך למודי ה" – שהם מחולקים לחמשה סוגים.

והנה, מלבד חלוקה זו לחמשה, מתחלקים בני ישראל גם לשבעה דרגות, כנגד שבעת המדות: יש מי שעובד מאהבה, יש מי שעובד מיראה ועד למלכות¹¹. וכן מצינו שני אופנים בחלוקת התורה: חמשה חומשי תורה ו,שבעה ספרי תורה"⁴. ויש לבאר את ההבדל בין שני אופני החלוקה – חמשה ושבעה:

חמשה קשור בכלל עם העבודה בקדושה, ואילו שבעה מורה על העבודה גם בעולם. וכפי שהוא בספירות: חמשת המדות חסד-הוד כוללים את עיקר המדות, כידוע⁵ שהספירה החמישית, הוד, הוא „סוף ותשלום הספירות בעיקר

(1) ראה לקו"ת ר"פ בהעלותך. (4) סידור עם דא"ח דש, א. (5) אה"ת בהעלותך ס"ע שעד. (7) ראה תניא פל"ב. (9) ספ"ש תנש"א ח"ב עמ' 608.

(1) מד"ש בשם הרשב"ץ. (2) ישעי נד, יג. (5) אה"ת בהעלותך ס"ע שעד. (8) כי ספר במדבר נחלק לג' ספרים (שבת קטז, א).

חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי

העשי'), שהוא בחינת מקבל מעולמות עליונים. ודרגת המקבל (עולם הזה) נרמז בחמשה, כמאמר חז"ל², „בה"א נברא עולם הזה"³.

יש לבאר הדיוק חמשה דוקא, שכן תלמיד הוא בחינת מקבל, והוא ירידה מדרגת הרבי, שזה מורה על הירידה מעולמות עליונים לעולם הזה (עולם

(1) וגם בענין דמתלמידי יותר מכולם (תענית ז, א) העילוי הוא ברב ולא בתלמיד. (2) מנחות כט, ב. (3) ספ"ש תנש"א ח"ב עמ' 589.

